

Att laga något trasigt

En berättelse från ortopedern

av Elin Rosspher

Jag är en 27-årig läkarstudent som nu påbörjar termin 11 vid Linköpings universitet. Jag är uppvuxen i den lilla byn Bräkne-Hoby i Blekinge, och när jag inte är upptagen med studier så återfinner man mig ofta i stallet eller i löparspåret.

Min ryggrad är en sena, det har jag fått höra sedan länge, trots att fem års medicinstudier får mig att tro att det är en biologisk osannolikhet. Det är klart, om man bortser från det faktum att vårt skelett är uppbyggt av ben, även mitt, så är det i många avseende ett sant påstående. Liket en sena, eftergivlig, mjuk och böjlig för sin omgivning, utan egen förmåga att stötta upp någon vikt av värde. Sådan är jag, en mes, som lätt försvinner i havet av ambitiösa kursare.

Efter att ha brakat in i väggen med full kraft efter min första termin på universitetet hade jag efter en flerårig, mödosam rehabperiod en enda målsättning med mina studier. Jag vill bara överleva. Jag är inte här för att bli bäst, jag vill bara överleva, komma ut någorlunda intakt på andra sidan och sedan lägga dessa ångestpräglade år bakom mig.

När en vaknar mitt i natten, sjöblöt av svett, med 175 i puls och en migrän bultandes i framloben är det svårt att inte ställa sig själv de stora frågorna. Varför gör jag det här? Varför slet jag så hårt för att få komma hit? Ska det göra så här ont att bli läkare? Var är min övertygelse när vikten rasar från kroppen och håret faller av? Tala till mig! Visa mig vägen!

Ja, jag väntar tålmodigt på att ljuset ska uppenbara sig, efter flera år av buksmärtor och mardrömmar. En ska inte glömma bort att senor, om än mjuka och veka, fortfarande kan vara tämligen sega, och tåliga för långvarigt slitage.

”Hake tack”. Jag tittar vädjande på operationssjuksköterskan, som snabbt kommer till min undsättning. Det är första dagen på termin nio, och jag har svårt att förstå hur jag hamnade här, sterilklädd på en operationssal mitt emot en luttrad överläkare, böjd över en distal radiusfraktur. Det fanns så mycket jag tänkte att jag skulle göra innan jag tog mig an den här rollen. Damma av min negligerade anatomibok exempelvis, men det är så mycket man tänker att man ska göra...

”Håll här”. Jag gör mitt bästa för att vara behjälplig, samtidigt som jag funderar på om det är någon på salen som förstår att det här är första gången jag har ett sterilt förkläde på mig. Men

att vara rutinerad var bevisligen inte en förutsättning för bli anförtrodd uppgiften, och till deras försvar måste jag erkänna att de är snälla och tålmodiga, trots att dagen är långt förbi hemgångstid, operationen blivit två timmar försenad, och den så kallade assistenten har tummen mitt i handen.

Att min handledare har varit med förut går inte att ta miste på. Det skärs, mäts, borras och skruvas i ett rasande tempo. Han dirigerar sköterskorna med rappa kommandon samtidigt som han positionerar mina händer där dom bör vara, ber mig att applicera mer tryck, mindre tryck, dra lite här och torka lite där. I den rafflande takten är det betryggande att se att även de vana sköterskorna får svettas lite bakom munskydd och mössor.

”Har du sytt?” Två krokiga stygn på en rygg för ett drygt år sen kan knappast räknas.

”Har du sytt, ja eller nej?”

”Ja, men...” Jag hinner inte avsluta förrän redskapen blir tryckta i min hand.

”Varsågod.” Han tittar uppfordrande på mig. Pincetten vilar obekvämt i mitt grepp. Jag försöker desperat att rekapitulera vad jag fick höra den där gången för en evighet sen och är samtidigt smärtsamt medveten om att samtliga i salen nu har vänt uppmärksamheten mot mig. Någonstans hörs en suck från en sköterska, som förmodligen bara vill gå hem. Det är med darrig hand som jag trär nålen genom huden och efter ett litet tag lyckas fånga den på andra sidan sårkanten. Nu då? Huvudet står stilla efter en lång dag på klinik. Lite trevande släpper jag nålföraren för att se om det kan väcka några minnen till liv.

”Nej, varför gör du så!?” Jag har ingen aning. Efter ytterligare några fumlige försök har jag lyckats slå en knut enligt konstens alla regler.

”Du behöver träna.” Konstaterar kirurgen. Han har rätt.

Att det är januari månad och istäcke på stadens gator speglas tydligt på röntgenronden måndagen därpå. Halkan har skördat sina offer och radiusfraktur efter radiusfraktur rusar förbi på bildskärmen. Vi fem kandidater som nyligen påbörjat vår ortopediplacering sitter kisanades i mörkret och försöker utröna vad det är vi tittar på, samtidigt som ett dussintal specialister och ST-läkare sitter med armarna i kors, nickandes och hummandes sinsemellan. Överläkaren från operationen förra veckan är i sitt esse. Han svarar på frågor och pekar och förklarar för övriga i församlingen. När nästa bild dyker upp för visning stannar han plötsligt upp.

”Det här är plattan som du och jag gjorde!” Utbrister han entusiastiskt, ställer sig upp och pekar på mig med hela armen. Jag blir med ens väckt ur min måndagmorgonslummer.

Blicken flackar blygt över alla främmande ansikten som nu vänts mot mig.

”Du var hur duktig som helst!” I det mörka rummet syns det inte hur färgen stiger på mina

kinder. Det känns inte helt bekvämt att ta emot beröm för min ytterst tveksamma insats.

Läkaren som sitter bredvid mig armbågar mig i sidan.

”Bra jobbat.”

En sedvanlig start på en praktikplats innebär ofta en introduktionsdag och en rundvandring. Eftersom jag blev satt direkt på operation har jag missat allt detta, och blir istället kastad rakt in i hetluften, på ett främmande sjukhus bland okända läkare där jag förväntas arbeta med ett ämne som jag inte på något vis behärskar. Det sistnämnda är inte ortopediklinikens fel, men ett faktum oavsett. Det blir plågsamt tydligt när jag samma eftermiddag finner mig själv ensam med en patient på ett mottagningsrum.

Hon har kommit för en gipskontroll av sin brutna handled och väntar spánt på vad jag ska säga angående en eventuell operation. Som tur är har jag inte blivit lämnad helt i sticket, en faktisk ortoped har granskat röntgenbilden, bedömt att frakturen ligger i ett gott läge och att den inte behöver opereras. Uppgiften att förmedla detta har i sin tur blivit bedömd som studentsäker, svår att misslyckas med och tacksam för en nybörjare. Så här sitter jag med en gipsad handled framför mig, och gör mitt bästa för att agera enligt yrkesmässig sed och bruk.

Jag hoppas innerligt att hon inte har några svåra frågor till mig, när jag lite trevande nypis i fingertopparna, ber henne röra på handen och frågar om hon har ont. Min tafatta undersökning blir avbruten av en knackning på dörren. Överläkaren som jag assisterat på operation sticker in huvudet.

”Där är du ju!” Han lämnar över en liten grön, sterilförpackad ask till mig.

”Den här får du! Nu kan du träna!” Jag hinner knappt tacka innan han har försvunnit vidare ut ur rummet. Förundrat väger jag det lilla paketet i min hand.

”Vad är det för något?” Frågar patienten nyfiket. Jag har inte tittat efter, men jag förstår vad det är jag fått.

”Ett suturset.”

Jag vill inte bli bäst, jag vill bara överleva, men en kan bara få frågan: ”Vilken muskel är det?”, så många gånger innan en känner sig manad att öppna den där anatomiboken ändå. När jag väl gjort detta inser jag att det inte slutar vid muskler. Det finns ligament och broskbitar och ledytor och nerver och kärl och skrovligheter och tuberkler och annat otyg som jag kunnat namnet på en gång men sedan glömt bort. Jag vill bara överleva, men en dag kommer jag på mig själv med att känna och klämma på mina egna ben och ledspringor. Och när jag själv inte räcker till så börjar jag klämma och känna på min sambos fötter och skuldror och knän. Innan

jag vet ordet av får alla patienter jag träffar ett ordentlig axelstatus på köpet, oavsett åkomma. Jag vill bara överleva, men en mörk, snöig eftermiddag i februari stannar jag kvar efter att sista patienten lämnat mottagningen för att ställa frågor om armbågsluxationer, och förfryser nära nog en tå i väntan på den sena bussen i vinterkylan.

”Har du gjort detta någon gång?” Jag skakar på huvudet. En patient på akutmottagningen har gjort sig illa i ett finger och behöver sannolikt några stygn. Dagjouren förklarar stegvis hur man lägger en basblockad, innan jag får äran att utföra detsamma. Det här är termin nio, intalar jag mig själv, det är dags att sluta att vara en passiv åskådare. Så jag tar emot Xylocainsprutan med sammanbiten beslutsamhet. Nog är jag lite skakig på handen, men jag lyckas placera fyra kvaddlar på rätt ställen, och strax därefter erkänner patienten att han inte känner någonting. Jag tvättar det bedövade såret, och när jag är färdig räcker sköterskan mig en nålförare. Sporrad av min oväntade framgång tar jag mig an uppgiften att sätta stygn, den här gången med en vaken patient som ser precis vad jag gör. Till min förvåning är jag mycket stadigare på handen nu. Sufflerad av den tålmodigaste jourläkaren i modern historia trär jag nålen genom huden. Det är inte de vackraste stygnen världen skådat, men jag håller åtminstone redskapen med rätt fattning, och ingen i rummet känner behov av att kommentera utseendet på resultatet.

”Vill du diktera på detta?”

”Ja, det kan jag göra.”

Jag vill bara överleva, men en morgon när min sambo ska äta frukost hittar han spår av Vicryl 3-0 djupt inbäddat i fruktköttet på en banan. Med en förbryllad min vänder han på fruktkorgen och upptäcker att hela klasen har blivit uppskuren och sedan ihopsydd med omväxlande enkla, omväxlande fortlöpande suturer. På köksbordet ligger en liten grön ask.

”Dra och håll kvar.” Blir jag instruerad. Jag tar stöd mot patientens överarm och lutar mig bakåt med full kraft. Sköterskan mitt emot mig har tagit ett likadant grepp om patientens handled, och tillsammans drar vi armen mellan oss åt vars ett håll. Vi tittar på varandra och jag kan se att hon liksom jag har utvecklat svettpärlor i pannan. Doktorn granskar vår dragkamp i en dryg minut innan han börjar arbeta med att reponera den trasiga handleden. Det krasar. Jag kan känna hur armen jag håller i ger vika litegrann. Sköterskan ler mot mig.

”Kunde du känna det?” Jag nickar, stum av förundran. *Om jag kände det!* Undersköterskorna skyndar fram för att gipsa armen i det nya läget, ett väloljat lagarbete. Mina armar värker när jag går ut ur salen och ljudet av krasande ben vill inte lämna öronen. Hade jag inte varit så varm av ansträngningen hade håret stått vinkelrätt från mina armar. *Det där vill jag göra igen!*

Det ska dröja ytterligare några dagar innan jag till fullo förstår vad det är som håller på att hända, men under ett jourpass en grådisig lördag i mars är det som om någon drar upp gardinen och ljuset tillåts flöda in i det dunkla rum där jag gömt min skolångest.

Splaff!

”Jag tror att det blev rätt där.” Jouren som precis roterat en höftkula tillbaka i sitt hålrums testar att extendera och flektera det livlösa benet. Det följer sitt rörelsemönster som det borde. ”Det verkar så.” Jag har aldrig varit med vid proteskirurgi förut och måste erkänna att det är en fascinerande procedur. Tidigare terminer har jag förhållit mig restriktivt till att följa med till operation. Omständigt och tidskrävande, tröttande för fötterna och skallen och ryggen. Men det här är något annat. Sköterskor och doktorer är på gott humör, det är till och med lite småtrevligt.

Akuten har fyllt på sig när vi kommer tillbaka.

”Vill du ta den här?” Frågar min handledare och räcker en patientrapport till mig. Jag tar emot plastfickan och läser ”fotledsskada?” högst upp. Min ryggradssena vill vika sig dubbel av rädsla, men jag skulle ju sluta att vara passiv, och operationen jag just närvarat vid har gjort mig modig. Dessutom, var ska man lära sig att stå på egna ben, om inte hos ortopederna?

Det här är dagen då jag tar mitt första exekutiva beslut i rollen som läkare, trots att jag inte är läkare än. Inte är det ett svårt beslut heller, efter en kort stunds tvekande bestämmer jag mig för att jag vågar skicka denna misstänkta fotledsfraktur på röntgen utan att be någon annan bedöma den. Osäker på om jag egentligen har befogenhet att göra så, försöker jag motivera det med att det sparar lite tid på en upptagen akutmottagning. På expeditionen redogör jag för mina fynd för jouren, som lyckligtvis inte verkar ett dugg upprörd.

”Skynda dig att skriva en remiss.” Säger han bara.

”Jag har ett annat intressant fall här till dig när du är klar.”

Min nästa tilltänkta utmaning är en sårskada. Jag kommer tillbaka till expeditionen efter en första undersökning och gör mitt bästa för att beskriva rätt anatomisk lokalisation, djup och utseende.

”Behöver det sys?”

”Ja, det tror jag.”

”Gör det då.” Jag höjer på ögonbrynen. *Vaddå? Ensam?*

”Det klarar väl du!?” Han tittar på mig med ett finurligt leende. Det är svårt att avgöra om han skämtar eller inte. *Okej...? Då gör jag väl det då...? Eller?* Ställd och tagen av detta nya

förtroende lämnar jag rummet lite trevande, som om jag plötsligt tappat orienteringen. *Hjälp!*
”Jag följer med doktorn och assisterar.” Säger en av sköterskorna till sin kollega när jag är på väg ut. Med en suck av lättnad och vänder jag mig om för att be om några goda råd, men upptäcker till min förvåning att doktorn ifråga sitter kvar vid sitt skrivbord och dikterar.

Sköterskan kommer ut och möter mig.

”Är du redo? Vilket rum är du på?” Det tar några sekunder innan insikten faller på plats. *Hon menade mig. Det är jag som är doktorn.*

Stärkt av det självförtroende som bara åtta minutiöst ihopsydda bananer kan ge dig, granskar jag mitt verk med belåtenhet en kort stund senare. Patienten verkar nöjd, så även jag.

Stoltheten går att höra genom min röst när jag berättar för jouren, som inte ens är intresserad av att titta på mitt alster, utan bara nickar.

”Bra jobbat. Jag trodde inget annat.”

Det här är dagen då jag får mitt första efterlängtade smakprov på hur det känns att vara betrodd och respekterad på klinik. Jag kan bara konstatera att i takt med att min hand blir stadigare och stadigare så är det något annat, ännu oidentifierat, djupt i maggropen som börjar vibrera i dess ställe.

Med en nöjd suck lutar jag mig tillbaka i skrivbordsstolen. Magen knorrar efter en utebliven lunch, men vad gör väl det, jag är så glad ändå. Eftermiddagen närmar sig hemgångstid när journalsökaren surrar.

”Vill du följa med till operation? Vi ska amputera ett ben.”

Operationssjuksköterskan kastar en bekymrad blick på mig när jag kliver in i salen med mina nytvättade händer i vädret.

”Är du säker på det här? Det kan se ganska otäckt ut.” Jag nickar beslutsamt. Min handledare uttrycker inte minsta oro för min förmåga att klara av uppgiften, och hans brist på tvivel fyller mig med tilltro. Hon har inte helt fel dock. Visst ser det lite märkligt ut när två läkare sågar sig genom ett underben. Jag står alldeles bredvid och träffas av en del kroppsvätskestänk.

Överläkaren mitt emot det nu halva benet räcker mig en rasp.

”Vill du hjälpa till?”

Jag har tio pauslösa arbetstimmar i kroppen, och har inte ätit sedan tidigt samma morgon. Mitt huvud är utmattat av intryck, men jag vill så gärna vara med. Och jag står ganska stadigt, med blodstänk upp till armbågarna och raspar på en kantig benpipa som sticker ut under ett knä,

tillsammans med muskelslamsor och avknutna blodkärl som hörde till den fot som nu gått förlorad. Inte så tokigt för någon vars ryggrad är en sena.

Den kvällen ligger jag länge vaken och stirrar upp i taket, trots att jag egentligen är helt slut. Adrenalinet pumpar i systemet och tankarna far kors och tvärs. Upprymd av minnen från ett tidigare liv. Ett liv innan min utmattningskrasch, innan tentor och prestationsångest och tvivel och mardrömmar och migrän. När jag bara var en naiv gymnasist som ville bli doktor när jag blev stor. Det var länge sen jag hörde av denna unga tjej, som är så full av ambitioner, men inatt talar hon till mig, tydligt som aldrig förr. *Jag visste väl att du skulle hitta hem tillslut.*

Det där var dagen då jag slutade att kämpa för att överleva. Jag drivs av något helt annat den nästkommande veckan, jag vill se allt och göra allt och veta allt. Tyvärr kommer denna efterlängtrade insikt lite för sent.

”Har allting fungerat bra?” Frågar den studentansvariga läkaren samtidigt som hon signerar min närvarorapport på praktikperiodens sista dag. Mitt svar dröjer först lite, men när jag väl kommer igång ramlar orden ur mig. Tusen obearbetade tankar huller om buller utan någon tydlig struktur. Jag pratar om nål och tråd och röntgenbilder och gips och felställda armbågar och långverkande smärtstillande. Saker som fångat mitt intresse och som jag vill veta mer om. Det är först när jag hör mig själv prata som jag förstår budskapet i vad jag egentligen vill säga.

”Jag känner mig inte redo att lämna än.”

Det krävs inga ytterligare förklaringar, jag blir erbjuden att komma tillbaka på studentfria tider, kvällar och helger. Jag har svårt att förstå min egen förbannade tur, att just jag skulle få hamna just här. Säkert kommer jag snart att tröttna på att åka ärenden till sjukhuset på surt förvärvade lediga kvällar och helger, men än har jag möjlighet att utforska vad det nu är som börjat brinna i mig.

Jag har fel. Jag tröttnar inte alls på att åka till sjukhuset på obekväma tider. Varje gång jag lämnar akutmottagningen så är det med hunger efter mer. Mina tankar tycks ständigt cirkulera kring slitna hälsenor och stukade fötter. Det är säkert inte så lätt att vara nära mig i detta distraa, frånvarande tillstånd. Min sambo nämner lite syrligt att om han bröt ett ben kanske jag hade visat honom lite mer intresse. Jag känner mig skyldig och kluven och förvirrad. Vad är det som påverkar mig så här mycket? Jag har ju lämnat massor av praktikplatser förut utan att titta tillbaka, så vad är det frågan om?

Som den enda läkaraspiranten i släkten har jag alltid uppskattat att få göra min egen grej, opåverkad av andras tyckande och bättre vetande. Men nu för första gången öskar jag att jag hade haft någon, ett syskon, en förälder, en mosters grannes kusin, som hade vandrat den här vägen före mig. Någon som hade kunnat berätta om sina upplevelser, någon som hade kunnat förstå mig, nu när den vibrerande känslan i magen har börjat ge mig elektriska stötar och gör mig rastlös. I avsaknad av detta tömmer jag mina tankar, och begår upprepade sekretessbrott, för pelargonen i mitt köksfönster. Låt oss hoppas att den inte går till media med någons känsliga uppgifter.

Så jag fortsätter att besöka akutmottagningen under våren. Varje gång jag blipper mitt passerkort mot personaldörren är det med en oro att bli hemskickad. Ingen har bitt om att få ha mig springandes runt benen. Jag har ju inte där att göra, jag får väl komma tillbaka när jag är färdigstuderad och kan uträtta lite nytta. Men varje gång är min rädsla obefogad, och jag blir välkomnad med värme av läkare och sköterskor. Här på detta märkliga ställe blir jag, som är så liten och oviktig och utbytbar, uppmuntrad och utmanad till stordåd. Bland smärtande skuldror och svullna knän kan jag känna hur senan som är min ryggrad förbenas, kota för kota. Här på denna osannolika plats blommar jag ikapp med Tussilagon som börjat kika fram i aprilsolen.

På en lunchrast i skolan passar vi på att utbyta erfarenheter från klinik. Jag är mitt i en historia när jag tittar upp och inser att kursaren mitt emot betraktar mig med ett varmt öra-till-öra-leende. Jag kommer av mig och höjer frågande på ögonbrynen. Hon skrattar.

”Förlåt, det är bara så roligt att se, det är något som strålar om dig.”

Det är något som strålar om mig. Borta är den stressade, migränplågade tjejen med de likgiltiga ögonen. Den som nu möter min blick i spegeln är pigg och full av liv. *Vem är du? Vad är det som har hänt med dig?*

Det är med en känsla av tomhet, ja nästan förlust, som jag lämnar akutmottagningen en sista gång, en varm kväll i juni. Kaprifolen doftar kraftfullt i den ljumma luften, talgoxarna kvittrar i tallarna runtomkring. Det är stillsamt på planen framför sjukhuset, ett illustrativt slut på mitt äventyr. Bakom mig pågår verksamheten som vanligt. Mitt ansikte kommer snart att glömmas bort till förmån för andra studenter, men för mig är det annorlunda.

Jag vill berätta för dem, för operationssjuksköterskorna, för undersköterskorna, och inte minst för läkarna som lagt ner så mycket tid på mig, att det jag fått se och höra och göra på den här akutmottagningen har förändrat min syn på läkaryrket. Att det kommer bli avgörande för mitt

karriärval. Att ingenting jag fått uppleva på sjukhuset har fått håren att resa sig i nacken på samma sätt som det har gjort här. Jag vill berätta att den här vårterminen har förändrat mitt liv, men det låter ju så oerhört melodramatiskt.

Så detta är istället min hyllning till er. Till er som dygnets alla timmar, årets alla dagar, står beredda att reponera axlar som gått ur led, skruva ihop trasiga höfter och sy fast avslitna ligament. Som inte räds nekrotiska sår, felställda lemmar och avsågade senor. Som finns där när olyckan är framme, när halkan slår till och när knivarna under gräsklipparen visade sig vara vassare än man trott. Som trots en överfull akutmottagning, pipande sökare och en väntande operationssal tar sig tiden att svara på dumma frågor från en bortkommen student, som egentligen borde lämnat kliniken för flera veckor sedan. Tack, tack för allt ert engagemang, och tålamod och välvilja.

Med lite perspektiv har jag förstått att mitt ortopediäventyr inte slutade där, den där ljusa sommarkvällen utanför Vrinnevisjukhuset. Vad som kändes som ett avslut markerar bara början på min resa. En vacker dag i en avlägsen framtid kanske även jag får möjligheten att visa vägen för någon ångestdriven stackare som bara vill överleva, men innan dess har jag mycket att lära. Jag kan inte vänta.